

Ostatni, najobszerniejszy rozdział swojej książki (s. 96–161), Seńko poświęca głównym problemom filozofii średniowiecznej, wyróżniając spośród nich następujące: koncepcja filozofii, stosunek rozumu do wiary, spór o uniwersalia (który przewija się przez całe dzieje myśli średniowiecznej, tak że niektórzy historycy skłonni byli sądzić, że wszystkie problemy filozoficzne dyskutowane w tej epoce do niego właśnie się sprowadzają), Bóg, antropologia filozoficzna, refleksje nad naturą, państwo i społeczeństwo. Rozważania te stanowią doskonały

wstęp do bliższego zapoznania się z tymi problemami. Nie ulega więc wątpliwości, że ta niewielka książeczka W. Seńko, będąca owocem jego długoletnich i żmudnych studiów mediewistycznych, stanowi bardzo cenny i wyjątkowy wstęp do zgłębiania średniowiecznej myśli filozoficznej. Można jednak sięgnąć po nią również ci, którzy nie interesując się specjalnie tym okresem naszej europejskiej kultury, znajdą tu wiele cennych i ciekawych informacji, potrzebnych każdemu poszukującemu prawdy człowiekowi.

Wojciech Słomski

Hegel a Słowianie

Гегель и Славяне

Rudolf Dupkala, *Štúrovci a Hegel. K problematike slovenského heglizmu a antiheglizmu*, Prešov 2000, s. 120

Wartość książki Docenta Rudolfa Dupkali tkwi w charakterystycznym podejściu do filozofii, podejściu, które pozwala na doszukiwanie się poglądów filozoficznych tam, gdzie na ogół spotykają się one z lekceważeniem, a więc tam, gdzie do ich analizy możliwe jest stosowanie pojęć właściwych bardziej teorii literatury niż filozofii. Chodzi tu przede wszystkim o pojęcie romantyzmu taktowane zwykle przez filozofów jako synonim irracjonalizmu i z uwagi na jego pozafilozoficzne konotacje używane niechętnie. Tymczasem dla Dupkali pojęcie to okazuje się nad

wyraz pożyteczne, w dodatku pożyteczne nie dla Dupkali – badacza literatury, lecz dla Dupkali – filozofa. Nie o romantyzm jako historyczną formację kulturową czy styl w literaturze i sztuce chodzi bowiem autorowi, lecz o romantyzm jako sposób przejawiania się – zarówno w sensie pozytywnym, jak i negatywnym – określonych poglądów filozoficznych.

Pierwszą i najłatwiej zauważalną warstwą rozważań Dupkali są wpływy filozofii na dziedziny, które nie mogą istnieć bez filozofii, takie jak literatura i polityka. Ta ostatnia ze względu na brak samodzielności po-

litycznej Słowacji w omawianym okresie wykazuje ściśle związki z literaturą, co dodatkowo komplikuje sytuację badacza pragnącego ustalić, na co Hegel rzeczywiście oddziałał, co zaś jest jedynie pozornym i przypadkowym zbiegiem okoliczności. Zaryzykować można twierdzenie, iż owa interdyscyplinarność badań stanowi, obok kilku innych, samoistną wartość książki i że bez tej interdyscyplinarności praca R. Dupkali musiałaby zapoznawać jakiś ważny aspekt rozważanej problematyki. Interdyscyplinarność ta nie wynika wyłącznie z natury przedmiotu badania, z literackiego charakteru analizowanych tekstów, lecz stanowi także zasadniczą część metody, jaką posłużył się autor. Można sobie bowiem wyobrazić sytuację, iż do problemu filozoficznych poglądów w tekstach, które nie są tekstami *sensu stricto* filozoficznymi, podejść można albo z pozycji filozofa, pomijając wszystko, co z punktu widzenia logicznej wartości rekonstruowanych poglądów filozoficznych jest bez znaczenia, albo z pozycji filologa, dla którego filozoficzna „zawartość” tekstu stanowi jeden z wielu elementów konstytuujących strukturę tego tekstu. R. Dupkala nie stara się wybierać pomiędzy tymi dwoma skrajnościami, ponieważ udaje mu się wyboru takiego uniknąć. Dla niego tekst jest przede wszystkim tekstem, nie zaś tekstem literackim lub tekstem filozoficznym. Mówiąc inaczej, Dupkala nie tyle stara się pamiętać o literackiej czy też estetycznej warstwie omawianych tekstów i warstwę tę

eksponować jako istotną, ile ujmuje tekst jako całość, do której zrozumienia nie jest konieczne wyodrębnienie w niej poszczególnych warstw.

Zastosowana przez R. Dupkałą metoda polega na przyjęciu założenia, iż możliwe jest wyróżnienie w pewnym zbiorze tekstów literackich dzieł, w których wykazać można akceptację i asymilację poglądów Hegla, względnie rozwinięcie ich tak, aby odpowiadały aktualnej sytuacji polityczno-społecznej, oraz dzieł, które odnoszą się do Hegla z niechęcią i starają się wykazać bezzasadność jego filozofii. Z pozoru podział na „zwolenników” i „przeciwników” Hegla wydawać się może zbyt naiwny jak na pracę, której celem jest określenie rzeczywistego wpływu heglizmu na pokolenie słowackich romantyków. Wpływy każdego systemu filozoficznego na twórczość literacką i poglądy polityczne przybierają o wiele bardziej złożoną postać, przebiegają różnymi drogami i chociaż podział owych dróg i sposobów oddziaływania na dwie przeciwstawne grupy, tj. na akceptujące i odrzucające jego główne twierdzenia jest zawsze możliwy, to jednak wysunąć można argument, iż nie o dokonanie takiego podziału chodzić powinno przy próbie historycznej rekonstrukcji i oceny, nie o wskazanie pobieżnych podobieństw, lecz o wyróżnienie szczególnych i niepowtarzalnych cech omawianych poglądów.

R. Dupkala stara się określić, na ile filozoficzne myślenie interesujących go autorów przedstawia sobą

rzeczywistą wartość, tzn. na ile jest rzeczywistym myśleniem filozoficznym, na ile zaś uprawnione są opinie, iż okres słowackiego romantyzmu jest okresem kryzysu myślenia filozoficznego. Dlatego też formułę książki uznać należy raczej za wynik szczególnego charakteru sytuacji, w jakiej z konieczności znaleźć się musiał autor pragnący ustalić wpływ heglizmu na romantyzm słowacki, a której szczególny charakter polega na tym, iż nie wystarczyło wykazać istnienia podobieństw i różnic pomiędzy filozofią Hegla a tym, co głosili autorzy badanych tekstów, bowiem podobieństwa i różnice odnaleźć można zawsze pomiędzy dowolną grupą tekstów, lecz należało przed wszystkim w przeko-

nujący sposób uzasadnić, iż owe podobieństwa i różnice nie są jedynie dziełem przypadku. Sam tekst publikacji nie daje podstaw do przypuszczeń, iż w okresie słowackiego romantyzmu mamy do czynienia z upadkiem refleksji filozoficznej wśród słowackich autorów. Wiara w autentyczną wartość filozoficznych rozważań w omawianym okresie, a także przekonanie, iż czas poświęcony na badania myśli filozoficznej słowackiego romantyzmu nie jest czasem straconym, stanowią dodatkowy atut książki – atut być może z punktu jej wartości ściśle poznawczej nie najistotniejszy, jednak odbiorcy pracy bardzo pomocny w śledzeniu wywodów autora.

Petro M. Kraluk

Cenna monografia wybitnego kijowskiego historyka filozofii Walerii Niczyk

Ценная монография выдающегося киевского историка философии Валерии Нічик

W. Niczyk, *Kyjewo-Mohylańska Akademia i Nimecka Kultura*, Kyiw, Ukrainyjskij Centr Duchownoj Kultury 2001, s. 204

Dla znawców historii filozofii ukraińskiej nazwisko Walerii Niczyk nie jest obce. Już w połowie lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku stworzyła ona w Instytucie Filozofii Ukraińskiej Akademii Nauk ośrodek badawczy, który zajął się odkrywaniem, a także przekładem z łaciny wykładów oraz

innych prac profesorów Akademii Kijowsko-Mohylańskiej. Plonem tej pracy była między innymi publikacja utworów Fieofana Prokopowicza, Georgija Konisskiego, Stefana Jaworskiego, Stefana Kalinowskiego, Sylwestra Kulabki, Manujla Kozaczyńskiego i Innocentego Gizela (Hizela).